

Ortaokul Öğrencilerinde Okula Aidiyet Duygusu ve Empatik Sınıf Atmosferi Algısı

The Sense of School Belonging and Emphatic Classroom Atmosphere Among Secondary School Students

Mediha SARI*
Çukurova Üniversitesi
Aslı ÖZGÖK**
Milli Eğitim Bakanlığı

Özet

Bu çalışmanın temel amacı ortaokul öğrencilerinde okula aidiyet duygusu ve empatik sınıf atmosferi algılarının incelenmesidir. Araştırmaya 2011 – 2012 Öğretim Yılında Adana ili merkez ilçelerindeki ortaokulların altıncı, yedinci ve sekizinci sınıflarına devam eden 608 öğrenci katılmıştır. Veriler "Okula Aidiyet Duygusu Ölçeği" (OADÖ) ve "Empatik Sınıf Atmosferi Tutum Ölçeği" (ESATÖ) kullanılarak toplanmıştır. Toplanan verilerin analizinde ölçeklerden alınan puanlara ait betimsel istatistikler incelenmiş, ayrıca bağımsız gruplar t testi, tek yönlü varyans analizi ve Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. Bu analiz sonuçları, öğrencilerin okula aidiyet duygusu ve empatik sınıf atmosferi algılarının orta düzeyde olduğunu göstermiştir. Ayrıca öğrencilerin okula aidiyet duyguları ve empatik sınıf atmosferi algıları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Okula aidiyet duygusu, empatik sınıf atmosferi, ortaokul öğrencileri

Abstract

The main purpose of this study is to investigate the sense of school belonging and empathic classroom atmosphere among secondary school students. The sample of the study consisted of 608 sixth-, seventh-, and eighth-grade students from secondary schools in Adana central districts in 2011-2012 school year. Psychological Sense of School Membership Scale (PSSM) and the Perceived Intra-Classroom Empathic Atmosphere Scale (IEAS, Özbay and Şahin, 2000) were used as data collection tools. To analyze the gathered data, means and standard deviation distributions were investigated and independent samples t-

* Doç.Dr., Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, msari@cu.edu.tr

** Öğretmen MEB., asli_oz01@hotmail.com

test, one way analysis of variance, and correlation analysis were performed. Results of these analysis showed that sense of school belonging and emphatic classroom of the students were around the average points of the scales. A positive significant relationship was found between students' sense of school belonging and emphatic classroom atmosphere.

Keywords: Sense of school belonging, Empatic classroom atmosphere, secondary school students

Giriş

Aidiyet; bağlılık, topluluk duygusu, okul ya da sınıfa üyelik duygusu, destek ve kabul gibi çeşitli şekillerde tanımlanan geniş bir kavramdır (Osterman, 2000). Aidiyet duygusu, ihtiyaçlar hiyerarşisi içinde en önemli beş ihtiyaçtan biri olarak kabul edilmekte ve Maslow'a (1962) göre bu ihtiyaç giderilmediği sürece gerçek öğrenme gerçekleşmemektedir (Akt: Capps, 2003). Okula aidiyet duygusu, öğrencinin bireysel olarak okuldaki diğer bireyler tarafından ne ölçüde onaylandığına, saygı duyulduğuna, dâhil edildiğine ve desteklendiğine yönelik öznel duygu durumunu ifade etmektedir (Goodenow, 1992a; Goodenow ve Grady, 1993). Sosyal tanınma ve kabulün öğrencilerin okula aidiyet duygularını etkileyen önemli bir faktör olduğunu belirten Booker (2004), yaptığı çalışma sonucunda öğrencilerin akranları ve öğretmenleriyle etkileşimlerinin, ders dışı etkinliklere katılımlarının, onların okula aidiyet duygularını etkileme eğiliminde olduğunu saptamıştır.

Goodenow ve Grady (1993), kendilerini okul birliğinin bir parçası olarak gören öğrencilerin, sınıf ortamı içinde daha değerli bir yere sahip olduğunu ve başarı beklenti düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirlemişlerdir. Yapılan pek çok araştırmada öğrencilerin akademik başarıları ile okula aidiyet duyguları arasında olumlu ilişki olduğu saptanmıştır. Bunlardan Adelabu (2007), Anderman (2002), Booker (2006), Goodenow (1992a, 1992b, 1993a), Roeser, Midgley ve Urdan (1996) yaptıkları çalışmalarda okula aidiyet duygusunun akademik başarı, akademik performans, gelişmiş motivasyon ve öz yeterlilikle ilişkili olduğunu belirlemişlerdir. Yapılan çalışmalar (Anderman, 2002; Beyer, 2008; Osterman, 2000) okula aidiyet duygusundaki eksikliğin, depresyon, yalnızlık, kıskançlık, ilaç ve alkol kullanımı, okulu bırakma, devamsızlık, şiddete eğilimli olma gibi olumsuz sonuçlara yol açtığını ortaya koymaktadır.

Ergenlik kendini keşfetme, ufkun genişlemesi, fiziksel ve duygusal gelişimde bağımsızlığın yaşandığı bir geçiş dönemidir. Ergenlerin bu dönemde izledikleri yol tüm yaşamlarını etkilemektedir (Gutman ve Midgley, 2000). Aidiyetin ergenlik döneminde büyük önem taşıdığını belirten Booker (2004) okul ortamının birçok ergen için üyelik duygularını ve ilişkilerini geliştirmek için birincil yer olduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle okul ortamı, öğretmen ve akranlarla pozitif etkileşimler aracılığıyla öğrencilerin okula aidiyet duygularını arttıracak nitelikte olmalıdır.

Kişilerarası ilişkiler, bireyin yaşamı boyunca zihinsel ve kişisel gelişiminde çok önemli bir rol oynamaktadır (Bowlby, 1969; Akt: Cemalçılar, 2010). Üstelik, yaşamın bir alanında diğerleriyle kurulan ilişkilerin niteliği, diğer bir alanda

kurulan ilişkilerin niteliğini de etkilemektedir. Furrer ve Skinner (2003), aileleriyle güvenli ilişkisi olan ve önemsenen çocukların öğretmenleriyle daha yakın ilişkiler kurarken ebeveynleriyle sorunlu ilişkileri olan çocukların öğretmenleriyle yakın ilişkiler geliştirmekte zorlandığını belirlemiştir. Ayrıca öğretmenleriyle karşılıklı olarak saygılı ve dikkatli şekilde yürütülen ilişkilerin, yüksek akademik motivasyon, olumlu benlik, yüksek benlik saygısı ve olumlu sosyal davranışlar gibi kavramlarla ilişkili olduğu, öğrencilerin öğretmenleri tarafından takdir edildiklerinde kendilerini sınıfta mutlu ve rahat hissettikleri, akademik faaliyetlere katılımın onlara ilginç ve eğlenceli geldiği saptanmıştır. Bu durumun aksine öğretmenleri tarafından umursanmayan ya da kendilerine önem verilmeyen öğrencilerin, öğrenme aktivitelerine katıldıklarında kendilerini sinirli, mutsuz ve daha sıkıntılı hissettikleri belirlemiştir.

Empatik anlayışın hâkim olduğu bir sınıfta öğretmenin, öğrencileri kendi bakış açısı doğrultusunda yönlendirmeden, kendi sübjektif dünyasındaki görüşlerini öğrencilere empoze etmeden her bir öğrenciyi olduğu gibi içtenlikle kabul etmesi gerekir (Murat, Özgan ve Arslantaş, 2005). Öğretmen tarafından empatik süreçlerle (kabul, içtenlik, öznel algılama, empatik anlama) oluşturulan empatik ortam sayesinde, öğrencilerin anlaşılma, önemli olma, değerli hissetme, bir gruba ait olma gibi ihtiyaçları karşılanmaktadır (Kandemir ve Özbay, 2009). Empatik sınıf atmosferi, öğrenciyi doğru anlamaya yönelik, öğrenciyi olduğu gibi kabul eden, içtenlik, saydamlık, açıklık gibi empatik eğilimler sergileyen ve öğrenciyi kendi referans çerçevesinden ele alan öğretmen tutumlarından oluşmaktadır (Murat ve diğerleri, 2005). Tettegah ve Anderson'a (2007) göre öğretmen empatisi, öğrencilerin ilgi ve kaygılarını dile getirme ve onların perspektifinden bakabilme yeteneğidir. Öğretmenler ve öğrenciler arasındaki ilişkinin gelişimi bütün öğrenciler için pozitif bir okul deneyiminin yaratılmasında önemli bir bileşendir (Beyer, 2008).

Empatik öğretmenler zihinsel ve duygusal olarak kendilerini öğrencilerin yerine koyabilen ve bunun karşılığında benzer tepkiler alabilen yüksek ahlaki değerlere sahip bireylerdir (Cooper, 2004). Öğretmenlerin öğrencilerle kurdukları etkileşimin şekli öğrencilerin kendileri ve çevreleri hakkındaki duyguların şekillenmesinde büyük önem taşımaktadır. Eğer öğrenciler öğretmenleri tarafından ihmal ediliyor, yanlış anlaşılıyor, küçümseniyor ya da saygısızlık görüyorsa muhtemelen olumsuz bir tepki verecektir. Eğer öğretmenleri onlarla ilgilenir, davranışlarını onaylar ve onlara yardımcı olursa öğrencilerin tepkileri de olumlu olacaktır (Hallinan, 2008). Öğretmenlerin davranışları, çocukların toplumsal, duygusal ve zihinsel gelişimlerini her yönden etkiler (Cooper, 2004). Öğretmenlerin empatik becerileri artıkça öğrencileri anlama ve onlara uygun şekilde tepki vermeleri daha mümkün olacaktır (Barr, 2011).

Öğretmenlerin öğrencilerle olan ilişkileri, öğrencilerin okula aidiyet duygularını önemli bir şekilde etkilemektedir (Goodenow, 1993b). Okula aidiyet duygusu yüksek olan öğrenciler öğretmen ve arkadaşlarıyla daha iyi ilişkiler kurmakta daha fazla özsaygı geliştirmekte ve yaşamdan daha fazla doyum almaktadır (Cemalcılar, 2010). Johnson (2009) yaptığı çalışmada öğrencilerin öğretmenleriyle olumlu ilişkiler kurmasının öğrenciler arasındaki şiddeti azalttığını saptamıştır. Önder Cenkseven ve Sarı'ya göre (2012) göre zorbalığa karışmayan

öğrenciler öğretmenleriyle olan ilişkilerini daha olumlu algılamaktadır. Bilgiç ve Yurtal (2009) ise zorbalığa karışmayan öğrencilerin maruz kalan ve zorbalık eğilimi olan öğrencilere göre daha olumlu sınıf iklimi algılarına sahip olduklarını, bu öğrencilerin öğretmenlerini daha fazla rahatlatıcı, paylaşımcı ve destekleyici olarak gördüklerini ve öğretmenleri ile daha olumlu ilişkiler kurma eğiliminde olduklarını saptamışlardır.

Okula aidiyet duygusu ve öğretmenin empatik davranışları öğrencilerin akademik, sosyal ve psikolojik gelişimleri açısından büyük önem taşımaktadır. Yapılan alan yazın taramalarında, öğrencilerin okula aidiyet duygusu ve empatik sınıf atmosferiyle ilgili sınırlı sayıda araştırmaya ulaşılmış olunmakla birlikte, bu konuların bir arada ele alındığı ve birbiriyle olan ilişkilerin incelendiği çalışmalara rastlanılmamıştır. Oysa, öğretmene olan bağlılığın, öğrencilerin okula bağlılığı üzerinde olumlu etkilerinin olacağı açıktır. Öğrencilerin öğretmenlerini sevmelerinde, ona bağlanmalarında ise öğretmenin öğrencilerin duygu ve düşüncelerine değer verip anlamaya çalışması, onlara empatik tutumlarla yaklaşması önemlidir. Dolayısıyla, öğrencilerin okula aidiyet duyguları ile öğretmenin tutum ve davranışları arasındaki ilişkilerin incelenmesi, öğrencilerin hem öğretmenlerine hem de genel olarak okullarına bağlılığının geliştirilmesi; böylece akademik, sosyal ve psikolojik gelişimlerinin maksimum seviyeye yükseltilmesi bakımından oldukça yararlı görülmektedir. Bu gerekçelerle yapılması gereği duyulan bu çalışmanın ana amacı ortaokul öğrencilerinde okula aidiyet duygusu ve empatik sınıf atmosferi algıları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu ana amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- 1.Ortaokul öğrencilerinin okula aidiyet duyguları ve empatik sınıf atmosferine ilişkin algıları nasıldır?
- 2.Ortaokul öğrencilerinin okula aidiyet duyguları ve empatik sınıf atmosferi algıları arasında cinsiyete ve sınıf düzeyine göre anlamlı bir fark var mıdır?
- 3.Öğrencilerin okula aidiyet duyguları ile empatik sınıf atmosferi algıları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Yöntem

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni 2011 – 2012 Öğretim Yılında Adana ili merkez ilçelerindeki ortaokullara devam eden altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Evrendeki ilköğretim okullarından alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeyden olacak şekilde yansız küme örnekleme yoluyla üç okul belirlenmiş, bu okullardan da yine seçkisiz olarak ikişer şube seçilmiştir. Araştırmaya, alt sosyo-ekonomik düzeydeki okuldan 207 (%34.4), orta sosyo-ekonomik düzeydeki okuldan 205 (%34.1) ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki okuldan da 190 (%31.6) olmak üzere toplam 602 öğrenci katılmıştır. Öğrencilerin 194'ü (%32.2) altıncı sınıf, 204'ü (%33.9) yedinci sınıf, 204'ü (%33.9) sekizinci sınıf öğrencisidir ve 304'ü (% 50.5) kız, 298'i (% 49.5) erkektir.

Veri Toplama Araçları

Okula Aidiyet Duygusu Ölçeği (OADÖ)

Goodenow (1993a) tarafından geliştirilen ve Sarı (2011) tarafından Türkçeye uyarlanan Okula Aidiyet Duygusu Ölçeği (The Psychological Sense of School Membership Scale), ilköğretim ikinci kademe öğrencilerine yönelik olarak, öğrencilerin okullarının önemli bir parçası olarak hissetme düzeylerini, kabul edilme, değer görme ve gruba dahil olma konusundaki duygularını; okul, öğretmen ve akranlarla bağlantılarını ölçmek amacıyla geliştirilen 18 maddelik Likert tipi bir araçtır. Yanıtlar beşli bir ölçek üzerinden (1. Hiç doğru değil, 5. Tamamen doğru) verilmektedir. Ölçekte "*Buradaki öğretmenler benim gibi insanlarla ilgilenmez*", "*Bu okuldaki öğretmenler bana arkadaşça davranır*" ve "*Bu okula gelmek beni sınırlendiriyor*" gibi maddeler yer almaktadır. Ölçekteki beş madde (3, 6, 9, 12 ve 16. maddeler) olumsuz ifadeler şeklindedir.

Sarı (2011) tarafından yapılan uyarılama çalışmaları sonucunda maddelerin iki bileşende toplandığı, bu iki faktörün toplam varyansın %38.49'unu açıkladığı görülmüştür. Birinci faktör (Okula Bağlılık) ölçekteki 13 olumlu maddeyi kapsamaktadır; diğer faktörde (Reddedilmişlik Duygusu) ise ölçekte yer alan beş olumsuz madde bir araya gelmiştir. Alt ölçeklere ilişkin Cronbach alfa iç tutarlık katsayılarının ise sırasıyla .84 ve .78 olduğu belirlenmiştir. Bu araştırma kapsamında da ölçeğin güvenilirlik analizi yenilenmiş ve Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı Okula Bağlılık alt ölçeği için .79; Reddedilmişlik Duygusu alt ölçeği için .59 olarak hesaplanmıştır.

Empatik Sınıf Atmosferi Tutum Ölçeği (ESATÖ)

Empatik Sınıf Atmosferi Tutum Ölçeği (ESATÖ), Özbay ve Şahin (2000) tarafından empatik sınıf atmosferi tutumlarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Bu ölçek sınıfta öğretmenin empatik tutumlarının lise öğrencileri tarafından nasıl algılandığını belirlemede kullanılmaktadır. Ölçek 43 madde ve dört faktörden oluşmaktadır. Empatik Anlama, Olumlu Kabul, Öznel Algılama ve İçtenlik adı verilen bu dört faktör, toplam varyansın %54.13'ünü açıklamaktadır. Empatik Sınıf Atmosferi Tutum Ölçeği Likert tipi bir ölçektir. Her madde 1 ile 5 puan arasında değerlendirilmektedir (1= hiçbir zaman, 2= nadiren, 3=bazen, 4= sık sık ve 5= her zaman). Empatik Anlama alt ölçeği öğretmenin öğrenciyi ne ölçüde doğru anladığıyla ilgilidir ve 15 maddeden oluşmaktadır. Bu alt ölçekte "*Benim duygularıma önem verir*", "*Her türlü sorunuma ilgi gösterir*", "*Bana karşı sıcak ve arkadaşça davranır*" gibi maddeler bulunmaktadır. Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .88'dir. "*Beni her şeyimle kabul eder*", "*Bir şey öğrenirken bana yardımcı olur*" gibi ifadelerden oluşan Olumlu kabul alt ölçeği 10 maddeden oluşmaktadır. Bu alt ölçekte daha çok yargısız kabul, saygı, değer verme, hoşgörü ve öğrenciyi olduğu gibi her şeyiyle kabul etme vurgulanmaktadır. Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .85'tir. Öznel Algılama alt ölçeğinde "*Beni başkalarıyla kıyaslamaz*", "*Sınıfta bir otorite olmaya çalışmaz*" gibi öğretmenin öğrenciler üzerinde odaklanması, otoriter tutumlardan uzak olması gibi ifadeler yer almaktadır. Bu alt ölçek 10 maddeden oluşmaktadır ve Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .80'dir. İçtenlik/saydamlık alt ölçeği tutarlık, saydamlık, kendiliğindenlik, açıklık, dürüstlük ve spontanlık gibi ifadeler içeren sekiz

maddeden oluşmaktadır. Bu alt ölçekte "Bana karşı içten ve dürüst olduğunu hissettirir", "Yapmacık davranmaktan kaçınır" gibi ifadeler yer almaktadır. Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .69'dur. Testin genel güvenilirlik katsayısı .91 olarak hesaplanmıştır. Bu araştırma kapsamında ölçeğin güvenilirliği tekrar incelenmiş ve Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları Empatik Anlama alt ölçeği için .94, Olumlu Kabul alt ölçeği için .89, Öznel Algılama alt ölçeği için .90, İçtenlik/Saydamlık alt ölçeği için .85 ve ölçeğin tamamı için de .96 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde betimsel istatistikler incelenmiş, ayrıca bağımsız gruplar t testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Ayrıca ele alınan değişkenler arasındaki ilişkinin yönü ve gücünü test etmek amacıyla Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Verilerin analizi sürecinde ölçeklerden alınan puanlar, her ölçeğin kapsadığı madde sayısına bölünerek, 1-5 ölçeğine çevrilmiştir. Böylece bulguların daha açık anlaşılır sunulabilmesi düşünülmüştür. Bulguların anlamlı olup olmadığının değerlendirilmesinde .05 anlamlılık düzeyi ölçüt alınmış, varyans analizlerindeki karşılaştırmalarda Scheffe F testinden yararlanılmıştır. Analizler yapılmadan önce örneklemin "doğrusallık" ve "normallik" sayıltılarını karşıladığı belirlenmiştir.

Bulgular

Ortaokul Öğrencilerinin Okula Aidiyet Duygularına ve Empatik Sınıf Atmosferi Algılarına İlişkin Bulgular

Örneklemleri oluşturan 602 ortaokul öğrencisinin okula aidiyet duygularına ve empatik sınıf atmosferi algılarına ilişkin OADÖ ve ESATÖ puanlarının betimleyici istatistiksel değerleri Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin OADÖ ve ESATÖ puanlarına ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma dağılımları

Boyutlar	N	\bar{X}	Ss
Okula Bağlılık	602	3.82	.59
Reddedilmişlik Duygusu	602	3.76	.78
OADÖ Toplam	602	3.80	.54
Empatik Anlama	602	3.57	.95
Olumlu Kabul	602	3.74	.91
Öznel Algılama	602	3.31	1.11
İçtenlik/Saydamlık	602	3.78	.92
ESATÖ Toplam	602	3.59	.83

Tablo.1 incelendiğinde öğrencilerin Okula Bağlılık boyutuna ilişkin aritmetik ortalamasının 3.82 standart sapmanın .59; Reddedilmişlik boyutuna ilişkin aritmetik ortalamasının 3.76, standart sapmanın .78; Okula Aidiyet Duygusu toplam puanına ilişkin aritmetik ortalamasının 3.80, standart sapmanın ise .54 olduğu görülmektedir. Tablo.1 ESATÖ puanları açısından incelendiğinde ise Empatik Anlama boyutuna ilişkin aritmetik ortalamasının 3.57, standart sapmanın

.95; Olumlu Kabul boyutuna ait aritmetik ortalamasının 3.74, standart sapmanın .91; Öznel Algılama boyutuna ait ortalamasının 3.31, standart sapmanın 1.11; İçtenlik/Saydamlık boyutuna ilişkin aritmetik ortalamasının 3.78, standart sapmanın .92; ESATÖ toplam puanına ilişkin aritmetik ortalamasının 3.59 ve standart sapmanın da .83 olduğu görülmektedir. Ortaokul öğrencilerinin Empatik Sınıf Atmosferi Ölçeği puanlarına ait en yüksek aritmetik ortalamasının İçtenlik/Saydamlık boyutunda olduğu (3.78) en düşük değer de Öznel Algılama boyutuna ait (3.31) olduğu görülmüştür. Sonuç olarak, ortalamalar çok yüksek olmamakla birlikte, öğrencilerin öğretmenlerini samimi, dürüst ve açık bulduğu, aralarında olumlu bir ilişki olduğu söylenebilir.

Cinsiyete Göre Öğrencilerin Okula Aidiyet Duygusu ve Empatik Sınıf Atmosferi Algılarına İlişkin Bulgular

Cinsiyete göre ortaokul öğrencilerinin OADÖ ve ESATÖ puanlarına ait bağımsız gruplar t-testi analizi sonuçları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Cinsiyete göre öğrencilerin OADÖ ve ESATÖ puanlarına ilişkin aritmetik ortalama, standart sapma, t ve p değerleri

Ölçek Puanları	Cinsiyet	Kız (N= 304)		Erkek (N= 298)		t	p
		\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss		
Okula Bağlılık		3.87	.54	3.76	.63	2.40	.16
Reddedilmişlik Duygusu		3.78	.76	3.74	.80	.61	.53
OADÖ Toplam		3.85	.51	3.75	.57	2.14	.03
Empatik Anlama		3.54	.96	3.60	.93	-.68	.49
Olumlu Kabul		3.81	.87	3.60	.93	2.04	.04
Öznel Algılama		3.31	1.14	3.30	1.08	.01	.99
İçtenlik/Saydamlık		3.83	.88	3.73	.96	1.32	.18
ESATÖ* Toplam		3.60	.79	3.57	.87	.52	.59

Tablo 2. kız öğrenciler açısından incelendiğinde Okula Bağlılık boyutuna ait ortalamasının 3.87, Reddedilmişlik Duygusu boyutuna ait ortalamasının 3.78, OADÖ Toplam puanına ait ortalamasının 3.85, Empatik Anlama boyutuna ait ortalamasının 3.54, Olumlu Kabul boyutuna ait ortalamasının 3.81, Öznel Algılama boyutuna ait ortalamasının 3.31, İçtenlik/Saydamlık boyutuna ait ortalamasının 3.83, ESATÖ toplam puanlarına ait ortalamasının ise 3.60 olduğu görülmektedir. Erkek öğrenciler için hesaplanan aritmetik ortalamalar; Okula Bağlılık boyutu için 3.76, Reddedilmişlik Duygusu boyutu için 3.74, OADÖ toplam puanı için 3.75, Empatik Anlama boyutu için 3.60, Olumlu Kabul boyutu için 3.60, Öznel Algılama boyutu için 3.30, İçtenlik/Saydamlık boyutu için 3.73 ve ESATÖ toplam puanı için 3.57’dir.

İki grubun ortalamaları arasındaki farklar, Okula Bağlılık, Reddedilmişlik Duygusu, Empatik Anlama, Öznel Algılama, İçtenlik/Saydamlık ve ESATÖ Toplam puanlarında anlamlı değilken; OADÖ Toplam ve Olumlu Kabul puanlarında ortalamalar arasındaki fark, kız öğrenciler lehine olacak şekilde .05 düzeyinde anlamlı bulunmuştur ($p < .05$). Kız öğrenciler erkek öğrencilere göre kendilerini okula daha ait hissetmektedirler.

Sınıf Düzeyine Göre Öğrencilerin Okula Aidiyet Duygusu ve Empatik Sınıf Atmosferi Algılarına İlişkin Bulgular

Sınıf düzeylerine göre öğrencilerin OADÖ ve ESATÖ puanlarına ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma dağılımları ile tek yönlü varyans analizi sonucunda elde edilen anlamlılık değerleri Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Sınıf düzeyine göre öğrencilerin OADÖ ve ESATÖ puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları

Değişken	Sınıf	N	\bar{X}	Ss	df	F	p
Okula Aidiyet Duygusu	6	194	3.82	.52	2	.109	.89
	7	204	3.80	.57			
	8	204	3.79	.54			
Empatik Sınıf Atmosferi	6	194	3.69	.81	2	2.47	.08
	7	204	3.55	.83			
	8	204	3.52	.84			

Tablo 3. incelendiğinde Okula Aidiyet Duygusu Ölçeğinden alınan puanlara ait ortalamaların altıncı sınıf öğrencileri için 3.82, yedinci sınıf öğrencileri için 3.80 ve sekizinci sınıf öğrencileri için 3.79; Empatik Sınıf Atmosferi Ölçeğinden alınan puanlara ait ortalamaların ise altıncı sınıf öğrencileri için 3.69, yedinci sınıf öğrencileri için 3.55 ve sekizinci sınıf öğrencileri için de 3.52 olduğu görülmektedir. Okula Aidiyet Duygusu Ölçeği ve Empatik Sınıf Atmosferi Ölçeği için öğrencilerin aldığı puanların ortalamaları arasındaki farklar, yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda sınıf düzeyine göre anlamlı bir fark göstermemiştir ($p > .05$). Buradan öğretmenlerin öğrencilere karşı tutum ve davranışlarında sınıf düzeylerine göre bir ayırım yapmadıkları söylenebilir.

Empatik Sınıf Atmosferi Algılarına Göre Öğrencilerin Okula Aidiyet Duygularına İlişkin Bulgular

Öğrencilerin Empatik Sınıf Atmosferi Ölçeğinden aldıkları puanların aritmetik ortalaması 3.59, standart sapması ise .83'dir. Bu ölçekten aldıkları puanlara göre, empatik sınıf atmosferi algısı düşük ve yüksek olan öğrencilerin belirlenmesinde, ortalamaya en yakın 0.5 standart sapmalı aralıkta kalan öğrenciler (231 öğrenci) dikkate alınmamış; ortalamanın 0.5 standart sapma altında (3.17 ve daha düşük ortalamaya sahip) kalan öğrenciler (177 öğrenci) düşük empatik sınıf atmosferi algısına; ortalamanın 0.5 standart sapma üstünde kalan (4.00 ve daha yüksek ortalamaya sahip) öğrenciler (194 öğrenci) yüksek empatik sınıf atmosferi algısına sahip öğrenciler olarak kabul edilmiştir. Bu aşamada yapılan t-testi analizi toplam 371 öğrenci üzerinden yapılmış ve ulaşılan bulgular Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Empatik sınıf atmosferi algılarına göre öğrencilerin OADÖ puanlarına ilişkin aritmetik ortalama, standart sapma, t ve p değerleri

		N	\bar{X}	Ss	t	p
Empatik Sınıf	Yüksek	194	4.11	.45	12.109	.000
Atmosferi Algısı	Düşük	177	3.48	.53		

Tablo 4. incelendiğinde OADÖ puanlarına ait aritmetik ortalamasının ESATÖ puanları yüksek olan öğrenciler için 4.11; ESATÖ puanları düşük olan öğrenciler için 3.48 olduğu ve grupların ortalamaları arasındaki bu farkın ESATÖ puanları yüksek olan öğrenciler lehine anlamlı olduğu görülmektedir ($p < .05$). Bu bulgular, empatik sınıf atmosferi algısı yüksek olan öğrencilerin, kendilerini okula daha fazla ait hissettiğine işaret etmektedir. Öğrencilerin okul ortamında kendilerini rahat hissetmeleri, öğretmenleri ile olumlu ve içten ilişkiler kurmaları, okuldakiler tarafından anlaşıldıklarını ve kendilerine değer verildiğini hissetmeleri, okula karşı olumlu duygular geliştirmelerinde önemli etkenlerdir. Okula karşı hissedilen olumlu duygular, öğrencilerin aidiyet duygularının da artmasına katkıda bulunmuş olabilir.

Öğrencilerin Empatik Sınıf Atmosferi Algısı İle Okula Aidiyet Duygusu Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Araştırmada ortaokul öğrencilerinin empatik sınıf atmosfer algısı ile okula aidiyet duyguları arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını ve ilişkinin yönü ve gücünü test etmek amacıyla Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Bu analizin sonuçları Tablo 5’de sunulmuştur.

Tablo 5. Araştırmada kullanılan değişkenlere ait korelasyon matrisi

	1	2
1. Okula Aidiyet Duygusu Ölçeği	-	
2. Empatik Sınıf Atmosferi Ölçeği	.48*	-

* $p < .01$

Tablo 5’de görüldüğü gibi, Okula Aidiyet Duygusu Ölçeği puanları ile Empatik Sınıf Atmosferi Ölçeği puanları arasında orta düzeyde, pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r = 0.48$, $p < .01$). Determinasyon katsayısı ($r^2 = 0.23$) dikkate alındığında, öğrencilerin okula bağlılıkları ile öğretmenin empatik davranışlarının birbirini %23 oranında açıkladığı söylenebilir.

Sonuç ve Tartışma

Araştırmada öncelikle öğrencilerin okula aidiyet duyguları incelemiş ve OADÖ toplam puanlarına ait ortalamasının 3.80 olduğu belirlenmiştir. Beşli derecelendirme ölçeği üzerinden dikkate alındığında, bu değerlerin Adana ili merkez ilçelerindeki okullarda, okula aidiyet duygusunun öğrenciler tarafından ortanın üzerinde algılandığı söylenebilir. Bu sonuçlar yurtdışında ve ülkemizde yapılan çalışma sonuçlarıyla tutarlıdır. Israelashvili (1997) İsrail de yaptığı çalışmasında 5-7. sınıf öğrencileri için okula aidiyet duygusu puanlarına ait ortalamayı 3.74, 8-9. sınıf öğrencileri için 3.45 olarak saptamıştır. Adelabu

(2007) ise Afrika kökenli Amerikalı öğrenciler üzerinde yaptığı çalışmada OADÖ puanlarına ait ortalamayı 3.80 olarak bulmuştur. Ülkemizde yapılan çalışmalarda ise Sarı (2012, 2013) OADÖ toplam puanlarına ait ortalamayı 6. – 8. sınıf öğrencileri üzerinde 3.75, lise öğrencileri üzerinde ise 3.50 olarak saptamıştır. Alaca (2011), ana dili Türkçe olan öğrencilerle, ana dili Türkçe olmayan iki dilli 6., 7. ve 8. sınıf öğrencileri üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada OADÖ puanlarına ait ortalamayı iki dilli öğrenciler için 3.53 ana dili Türkçe olan öğrenciler için ise 3.75 bulmuştur. Bu araştırmanın sonucuna göre öğrencilerin genel olarak okula karşı olumlu duygu ve düşüncelere sahip oldukları, okulda kendilerini rahat ve güvende hissettikleri söylenebilir.

Araştırmada öğrencilerden elde edilen veriler üzerinde yapılan analizlere göre Empatik Sınıf Atmosferi Ölçeği puanlarına ait ortalama 3.59'dur. Bu değer, beşli derecelendirme ölçeği üzerinden dikkate alındığında, Adana ili merkez ilçelerindeki okullarda "Empatik Sınıf Atmosferi"nin çok yüksek olmamakla birlikte, genel olarak olumlu yönde olduğu söylenebilir. Ortaokul öğrencilerinin Empatik Sınıf Atmosferi Ölçeği puanlarına ait en yüksek aritmetik ortalamanın İçtenlik/Saydamlık boyutunda olduğu (3.78) en düşük değer de Öznel Algılama boyutuna ait (3.31) olduğu görülmüştür. Sonuç olarak, ortalamalar çok yüksek olmamakla birlikte, öğrencilerin öğretmenlerini samimi, dürüst ve açık bulduğu, aralarında olumlu bir ilişki olduğu söylenebilir. Şahin ve Özbay (1999) ile Bilgiç'in (2009) çalışmalarında da "İçtenlik" boyutunda yüksek değer bulunması bu bulguya paralellik göstermektedir. En düşük değer Öznel Algılama boyutuna ait olması ise öğretmenlerin öğrencilerine yönelik otoriter tutumlar sergilemiş olabileceklerini akla getirmektedir.

Araştırmada OADÖ ve ESATÖ puanları açısından konu edinilen değişkenlerden biri sınıf düzeyleridir. Farklı sınıf düzeylerinde birbirine yakın bulunan OADÖ ve ESATÖ ortalamaları arasındaki farklar, istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p > .05$). Öte yandan cinsiyete göre Empatik Sınıf Atmosferi Ölçeğinden alınan puanlara ait aritmetik ortalamalar da kız öğrenciler için 3.60, erkek öğrenciler için 3.57'dir ve iki grubun ortalamaları arasındaki farklar ESATÖ puanlarında anlamlı bulunmamıştır. Bilgiç (2009) ve Sarı (2012) da yaptıkları çalışmalarda cinsiyete göre ESATÖ puanları arasında anlamlı bir fark bulamamışlardır. Fakat alan yazın incelendiğinde Şahin ve Özbay (1999) ile Ün-Açıkgöz, Özkal ve Güngör-Kılıç'ın (2003) çalışmalarında, cinsiyete göre empatik sınıf atmosferi algıları arasında kız öğrenciler lehine anlamlı farklar olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmada ESATÖ puanları arasında cinsiyete göre fark bulunmamış olması, araştırmaya katılan öğretmenlerin öğrencilerine yönelik davranışlarında cinsiyet farklılığı gözlemedikleri şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmada, OADÖ puanlarının ortalamaları arasındaki farklar öğrencilerin cinsiyetine göre incelenmiş ve kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha yüksek ortalamalara sahip oldukları ve ortalamalar arasındaki farkların istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p < .05$). Kız öğrenciler, hem toplam hem de alt boyutlar bazında erkek öğrencilere göre kendilerini okula daha ait hissetmektedir. Bu bulgular alanyazındaki benzer araştırmaların bulgularına paralellik göstermektedir (Alaca 2011; Adelabu, 2007; Cheung, 2004; Cheung & Hui, 2003; Goodenow, 1992b; Goodenow & Grady, 1993;

Hagborg, 1994; Nichols, 2008; Sarı, 2012). Mengi (2011) ve Arastaman (2006) da yaptıkları çalışmalarda kız öğrencilerin okula bağlılık düzeylerinin erkek öğrencilerin bağlılık düzeyinden yüksek olduğunu belirlemişlerdir. Özdemir (2012) ise kız öğrencilerin okulu, erkek öğrencilere göre daha fazla kendilerini koruyan ve geliştiren bir yer olarak algıladıkları sonucuna ulaşmıştır.

Yapılan analizler sonucunda, empatik sınıf atmosferi algısı yüksek olan öğrencilerde, okula aidiyet duygusunun, empatik sınıf atmosferi algısı düşük olan öğrencilere göre, istatistiksel olarak anlamlı olacak şekilde daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bulgu, empatik sınıf atmosferi algısı yüksek olan öğrencilerin, kendilerini okula daha fazla ait hissettiğine işaret etmektedir. Yapılan korelasyon analizi sonucunda bu iki değişken arasında bulunan, pozitif yönlü anlamlı ilişki ($r=.48, p<.01$) de bu yargıyı desteklemektedir.

Bu araştırmada öğrencilerin okula aidiyet duyguları ve empatik sınıf atmosferi algılarının çok yüksek olmamakla birlikte ortalamanın üzerinde olduğu, okula aidiyet duygusunun empatik sınıf atmosferi algısıyla ilişkili olduğu saptanmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda, okullarda öğrencilerin okula aidiyet duygularını ve empatik sınıf atmosferi algılarını geliştirici önlemler alınması gerektiği söylenebilir. Buna göre okulların fiziksel yapı ve donanım bakımından geliştirilmesi, derslerin öğrenciler için daha çekici kılınması, okulda düzenlenen sosyo-kültürel faaliyetlerin nicelik ve nitelik bakımından geliştirilmesi, öğrencilerin okula aidiyet duygularını geliştirmede katkıda bulunabilir. Öte yandan, öğretmen adaylarına empatik anlayış ve becerilerini geliştirmeleri konusunda dersler verilebilir, hâlihazırdaki öğretmen yetiştirme programları bu açıdan zenginleştirilebilir. Öğretmenlere ise bu konuyla ilgili hizmet içi kurslar düzenlenebilir.

Öğrencilerin okula aidiyet duygusu ve empatik sınıf atmosferi algılarının incelendiği bu çalışma, Adana ilinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma farklı illerde gerçekleştirilebilir. Böylece okula aidiyet duygusunu ülke çapında geliştirilmesine yönelik önlemler alınabilir. Bunun yanı sıra, farklı kademelerdeki öğrencilerin okula aidiyet duygusu ve empatik sınıf atmosferi algıları ile bu algıları etkileyebilecek farklı değişkenler (akademik başarı, devamsızlık, disiplin sorunları, öğretmen tutumları, sosyo-ekonomik düzey vb.) arasındaki ilişkiler, yordamsal teknikler de kullanılarak daha geniş örneklemelerde incelenebilir.

Kaynakça

- Adelabu, D. D. (2007). Time perspective and school membership as correlates to academic achievement among African American adolescents. *Adolescence, 42*(167), 525-538.
- Alaca, F.(2011). *İki dilli olan ve olmayan öğrencilerde okul yaşam kalitesi algısı ve okula aidiyet duygusu ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Anderman, E. M. (2002). School effects on psychological outcomes during adolescence. *Journal of Educational Psychology, 94*, 795-809.

- Arastaman, G. (2006). *Ankara ili lise birinci sınıf öğrencilerinin okula bağlılık durumlarına ilişkin öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Barr, J., J. (2011). The relationship between teachers' empathy and perceptions of school culture. *Educational Studies*, 37(3), 365–369.
- Beyer, W. (2008). *Belonging in a grade 6 inclusive classroom: Three multiple perspective case studies of students with mild disabilities*. Unpublished master thesis, Queen's University, Kingston, Ontario, Canada.
- Bilgiç, S. (2009). *İlköğretim öğrencilerinde okul yaşam kalitesi algısının arkadaşlara bağlılık ve empatik sınıf atmosferi değişkenleriyle ilişkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Bilgiç, E ve Yurtal, F. (2009). An investigation of bullying according to classroom climate. *Journal of Theory and Practice in Education*, 5(2), 180-194.
- Booker, C., K. (2004). *Exploring school belonging and academic achievement in African American adolescent*. *Curriculum and Teaching Dialogue*, 6(2), 131-143.
- Capps, M. A. (2003). *Characteristics of a sense of belonging and its relationship to academic achievement of students in selected middle schools in region IV and VI educational service centers*. Unpublished doctoral dissertation, A&M University, Texas.
- Cemalcılar, Z. (2010). Schools as socialization contexts: Understanding the impact of school climate factors on student's sense of school belonging. *Applied Psychology: An International Review*, 59(2), 243–272.
- Cheung, H. Y. (2004). Comparing Shanghai and Hong Kong students' psychological sense of school membership. *Asia Pacific Education Review*, 5(1), 34-38.
- Cheung, H. Y., & Hui, K. F. S. (2003). Mainland immigrant and Hong Kong local students' psychological sense of school membership. *Asia Pacific Educational Review*, 4(1), 67–74.
- Cooper, B. (2004). Empathy, interaction and caring: Teachers' roles in a constrained environment. *Pastoral Care in Education*, 22(3), 12-21.
- Furrer, C., & Skinner, E. (2003). Sense of relatedness as a factor in children's academic engagement and performance. *Journal of Educational Psychology*, 95, 148–162
- Godeneow, C. (1992a). Strengthening the links between educational psychology and the study of social contexts. *Educational Psychologist*, 27(2), 177-196.
- Goodenow, C. (1992b, April). *School motivation, engagement, and sense of belonging among urban adolescent students*. Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association, San Francisco, CA.
- Goodenow, C. (1993a). The psychological sense of school membership among adolescents: Scale development and educational correlates. *Psychology in the Schools*, 30, 79-90.

- Goodenow, C. (1993b). Classroom belonging among early adolescent students: Relationships to motivation and achievement. *Journal of Early Adolescence*, 13, 21- 43.
- Goodenow, C., & Grady, K. E. (1993). The relationship of school belonging and friends' values to academic motivation among urban students. *The Journal of Experimental Education*, 62(1), 60-71.
- Gutman, L. M. & Midgley, C. (2000). The role of protective factors in supporting the academic achievement of poor African American students during the middle school transition. *Journal of Youth and Adolescence*, 29(2), 223-248.
- Hagborg, W. J. (1994). An exploration of school membership among middle and high school students. *Journal of Psychological Assessment*, 12, 312-323.
- Hallinan, T. M. (2008). Teacher influences on students' attachment to school. *Sociology of Education*, 81(3), 271-283.
- Israelashvili, M. (1997). School adjustment, school membership, and adolescents' future expectations. *Journal of Adolescence*, 20, 525-535.
- Johnson, L. S. (2009). School context and student belonging: A mixed methods study of an innovative high school. *The School Community Journal*, 119(1), 99-118.
- Kandemir, M. ve Özbay, Y. (2009). Sınıf içinde empatik atmosfer ile benlik saygısı arasındaki etkileşimin zorbalıkla ilişkisi. *İlköğretim Online*, 8(2), 322-333.
- Mengi, S. (2011). *Ortaöğretim 10. ve 11. sınıf öğrencilerinin sosyal destek ve özyeterlik düzeylerinin okula bağlılıklarıyla ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Murat, M., Özgan, H. ve Arslantaş, H. İ. (2005). Öğretmen adaylarının öğretim elemanlarının empatik tutumlarına ilişkin algıları ile ders başarıları arasındaki ilişki. *Milli Eğitim Dergisi*, 33(168). <http://yayim.meb.gov.tr> adresinden 17.06.2011 tarihinde edinilmiştir.
- Nichols, S. L. (2008). An exploration of students' belongingness beliefs in one middle school. *The Journal of Experimental Education*, 76(2), 145-169.
- Osterman, F. K. (2000). Students' need for belonging in the school community. *Review of Educational Research*, 70(3), 323-367
- Önder Cenkseven, F. ve Sarı, M. (2012). İlköğretim öğrencilerinde zorbalık ve okul yaşam kalitesi. *İlköğretim Online*, 11(4), 897-914.
- Özbay, Y ve Şahin, M. (2000). Empatik sınıf atmosferi tutum ölçeği: Geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 104-113.
- Özdemir, M. (2012). Lise öğrencilerinin metaforik okul algılarının çeşitli değişkenler bakımından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 37(163), 96-109
- Roeser, R., W., Midgley, C., & Urda, T., C. (1996). Perceptions of the school psychological environment and early adolescents' psychological and behavioral functioning in school: The mediating role of goals and belonging. *Journal of Educational Psychology*, 88(3), 408-42.
- Sarı, M. (2011). Adaptation of the psychological sense of school membership scale to Turkish. Yayına sunulmuş çalışma.

- Sarı, M. (2012). Sense of school belonging among elementary school students. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41(1), 1-11.
- Sarı, M. (2013). Lise Öğrencilerinde Okula Aidiyet Duygusu. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 147-160.
- Şahin, M. ve Özbay, Y. (1999). Üniversite öğrencilerinin empatik sınıf atmosferine ilişkin algılamalarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 74-83.
- Tettegah, S., & Anderson, C., J. (2007). Pre-service teachers' empathy and cognitions: Statistical analysis of text data by graphical models. *Contemporary Educational Psychology*, 32(1), 48-82.
- Ün Açıkgöz, K., Özkal, N. ve Güngör-Kılıç, A. (2003). Öğretmen adaylarının sınıf atmosferine ilişkin algıları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, 1-7.